

Penemuan Tapak Arkeologi Pra-Sejarah di Pergunungan Kenderong dan Kerunai, Grik, Perak

oleh

NIK HASSAN SHUHAIMI NIK ABD. RAHMAN, U.K.M.

ABDUL LATIB ARIFFIN, Jabatan Muzium

ABDUL JAMIL MAT KASA, Yayasan Perak

Pengenalan

Kawasan Lembah Kenderong dan Kerunai terletak di dalam kawasan Hulu Perak. Kawasan ini mempunyai dua buah gunung, iaitu Gunung Kenderong dan Gunung Kerunai yang mempunyai ketinggian 3,084 kaki dan 4,014 kaki dari paras laut dan terletak kira-kira 5 batu dari pekan Grik, dan berada hampir 1 batu dari Kampung Pahat. Kawasan ini dipercayai mempunyai banyak keistimewaan, sama ada dari segi sejarah ataupun sains. Oleh kerana kawasan ini mempunyai dua buah gunung, ianya dipercayai digunakan oleh pengembara sebagai panduan dan pedoman pada masa dahulu.

Pada masa ini, kawasan ini adalah kawasan larangan dan keselamatan. Oleh itu tidak banyak bahan sejarah dan sains yang boleh diketengahkan. Sekarang ianya di bawah kawalan Ketua Polis Daerah Grik. Dari segi sejarah, ada kemungkinan kawasan ini mempunyai kesan-kesan sejarah dan bahan-bahan sejarah yang dapat menunjukkan bahawa terdapat satu tamadun manusia yang tinggal di kawasan ini pada masa yang lampau. Dari segi sains pula, kawasan ini merupakan kawasan hutan yang banyak mengandungi bahan-bahan tumbuhan yang boleh dibuat kajian, sama ada kajian tumbuh-tumbuhan, ubatan, kacukan dan lain-lain kajian yang bersangkutan dengan tumbuh-tumbuhan.

Tanah atau muka bumi kawasan ini belum pernah dikaji oleh mana-mana pihak yang diketahui setakat ini. Hanya kerja-kerja survei untuk peta topo dan kerja-kerja yang dijalankan oleh Jabatan Perhutanan sahaja yang diketahui dijalankan di kawasan ini. Namun begitu kerja-kerja tersebut hanyalah merupakan tinjauan dan bancian terhadap pokok-pokok hutan sahaja. Kawasan ini juga mempunyai banyak jenis orkid, rumpai-rumput rampai, tumbuhan memanjat, rotan dan beberapa *species* tumbuhan yang tidak terdapat di kawasan lain. Keadaan ini membolehkan hidupan liar seperti gajah, pelanduk, harimau dan berbagai jenis binatang liar hidup dengan subur dan banyak di situ.

Kesedaran untuk membuat kajian dan penyelidikan di kawasan ini secara ber-sungguh-sungguh mula wujud apabila Mesyuarat Jawatankuasa Kecil Biro Penyelidikan dan Dokumentasi, Majlis Kebudayaan Negeri Perak Darul Ridzuan diadakan di Maktab Rendah Sains Mara pada 10 Ogos 1987. Di dalam mesyuarat tersebut, ahli jawatankuasa mesyuarat telah bersetuju mengadakan kajian awal berbentuk tinjauan terhadap Lembah Kenderong dan Kerunai di Grik, Perak Darul Ridzuan ini, sebagai projek pertama tahun 1987. Di samping itu juga ahli jawatankuasa telah bersetuju untuk menjalankan tinjauan awal dan ekspedisi ke kawasan tapak sejarah Gangga Negara, Kerajaan Bruas, Gunung Kandu Gopeng, Kuala Selinseng, Kawasan Hulu Slim, Kawasan Selama dan Batu Kurau dan juga Kawasan Lenggong serta lain-lain tempat yang bergantung kepada maklumat yang diterima daripada orang ramai dan juga peruntukkan kewangan.

Selepas sahaja mesyuarat tersebut, satu perbincangan di antara ahli jawatankuasa terus diadakan bagi membincangkan mengenai ekspedisi ke Lembah Kenderong dan Kerunai ini. Ahli jawatankuasa bersetuju menamakan ekspedisi ini sebagai Ekspedisi

Sejarah dan Sains ke Lembah Kenderong dan Kerunai. Ahli jawatankuasa bersetuju supaya ekspedisi ini dikelolakan di bawah Penyelidikan dan Dokumentasi, Majlis Kebudayaan Negeri Perak Darul Ridzuan dengan kerjasama Yayasan Perak, Muzium Perak, Taiping, Jabatan Belia dan Sukan Negeri Perak, Persatuan Rekreasi Negeri Perak, Maktab Rendah Sains Mara, Taiping, Perak dan Universiti Kebangsaan Malaysia.

Hasil dari perbincangan tersebut, ahli jawatankuasa bersetuju memohon bantuan kewangan dari Yayasan Perak, bantuan tenaga dari Persatuan Rekreasi Negeri Perak, bantuan alatan daripada Jabatan Belia dan Sukan Negeri Perak dan bantuan kepakaran daripada Muzium Perak, Taiping, Maktab Rendah Sains Mara, Taiping dan Universiti Kebangsaan Malaysia.

Beberapa orang ahli jawatankuasa telah membuat penyelidikan dan rujukan di beberapa buah perpustakaan dan juga mendapat maklumat daripada orang-orang tempatan di kawasan tersebut. Maklumat yang diperolehi hanyalah daripada jurnal antropologi dan artikel-artikel yang ditulis mengenai orang-orang Negrito di Hulu Perak, cerita sejarah mengenai pentadbir British di Hulu Perak iaitu Herbert Berkley di dalam tesis dan lain-lain bahan yang berkaitan dengan Hulu Perak dan Kerajaan Reman.

Persediaan Awal

Usaha telah dibuat untuk mendapatkan kebenaran daripada Ketua Polis Negeri Perak dan Pas Masuk Kawasan daripada Ketua Polis Daerah Grik dan untuk mendapatkan Peta Topo kawasan ini daripada Jabatan Ukur Negeri Perak serta mendapatkan bantuan perubatan dan kepakaran daripada jabatan-jabatan kerajaan yang terlibat.

Di samping itu latihan kepada peserta ekspedisi ini diadakan dari masa ke semasa seperti latihan mendaki/memanjat, latihan kecemasan/perubatan, latihan memasang khemah, latihan menurun lurah/gunung dan meniti serta menyeberang lurah/sungai dan taklimat dan penerangan mengenai ekspedisi ini juga diberikan kepada ahli rombongan dari masa ke semasa oleh ketua ekspedisi dan ahli arkeologi dari UKM.

Tinjauan Awal

Satu tinjauan awal telah dilakukan pada 26.8.1987 oleh beberapa orang AJK di Lembah Kenderong/Kerunai ini dan AJK tersebut terdiri daripada:—

1. En. Abdul Latib bin Ariffin
2. En. Abdul Hamid bin Zamburi
3. En. Abdul Jamil bin Mat Kasa
4. En. Hassan Basri bin Osman

Dalam tinjauan itu AJK ini menggunakan Jeep syarikat Jurukur Perunding. Mereka bertolak dari Ipoh ke Taiping dan seterusnya ke Grik pada pukul 8.30 pagi dan pada jam 10.30 pagi, mereka sampai di Grik dan terus ke Kampung Pahat pada jam 11.00 pagi. Dengan bantuan 3 orang pemuda tempatan, AJK terus ke Lembah Kenderong/Kerunai. Perjalanan ke lembah ini melalui jalan yang sukar, seperti pendakian lereng yang curam, lembah yang gelap dan puncak bukit yang tinggi. Di dalam perjalanan itu, AJK mendapati banyak tumbuh-tumbuhan hutan, serangga, burung, batu-batuan dan bahan-bahan hutan yang hidup subur serta berkeliaran di kawasan lembah ini.

Pemuda tempatan yang memandu kawasan itu ialah En. Halim, En. Zainuddin dan En. Sulaiman. Mereka menyatakan bahawa tempat yang hendak ditujui itu tidak akan sampai dalam masa satu hari. Oleh itu pada pukul 1.30 tengahari, AJK berehat di Sg. Grik dan mengambil keputusan untuk pulang sahaja.

Pada jam 2.30 petang, AJK berlepas balik ke Kg. Pahat dan cuba mendapatkan maklumat daripada orang kampung. AJK cuba mendapatkan maklumat daripada orang kampung yang pernah ke kawasan tersebut bagaimanapun orang yang pernah ke sana tiada di rumah. AJK sempat menemui En. Ahmad bin Sufian untuk mendapatkan maklumat awal, dan menurutnya, kawannya iaitu En. Harun bin Yusof pernah pergi ke tempat yang hendak ditujui itu.

Pada jam 4.00 petang, AJK bertolak pulang ke Taiping dan Ipoh. Hasil daripada tinjauan awal dan maklumat yang diperolehi oleh penduduk tempatan, menunjukkan bahawa memang terdapat gua di lembah ini. Walau bagaimanapun keadaan jalan untuk ke tempat ini memakan masa yang panjang dan tidak memadai satu hari. Penduduk tempatan juga memberitahu bahawa jalan yang dekat untuk ke kawasan ini ialah melalui Tanjung Kekabu. AJK telah bersetuju supaya satu Program Ekspedisi ke lembah ini diatur dengan teliti, supaya penyelidikan dapat diatur dengan baik.

Rancangan Ekspedisi Selanjutnya

Satu mesyuarat mengenai ekspedisi ini diadakan pada 19.1.1987 di pejabat Yayasan Perak pada jam 9.00 pagi. Kali ini AJK telah memanggil wakil jabatan dan persatuan yang berkaitan dengan program ini untuk sama-sama mengetahuinya. Wakil jabatan dan persatuan yang terlibat ialah.

- a) Jabatan Belia dan Sukan Negeri Perak Darul Ridzuan.
- b) Persatuan Rekreasi Negeri Perak Darul Ridzuan.

Mesyuarat ini adalah untuk menyelaras segala rancangan dan persediaan untuk mengadakan ekspedisi yang ditetapkan pada 27.12.1987 hingga 31.12.1987. Mesyuarat ini juga mengambil ketetapan untuk meneruskan juga rancangan ini walaupun menghadapi berbagai masalah dan halangan. Sebelum ini ekspedisi seumpama ini pernah dirancangan pada 6.9.1987 hingga 9.9.1987, tetapi malangnya ia tidak dapat dilaksanakan kerana ramai AJK yang terlibat dengan berbagai perkara yang tidak dapat dielakkan.

Setelah mesyuarat ini diadakan dan persediaan-persediaan mengenainya telah diperolehi dan diatur, maka AJK dan rombongan membuat persetujuan untuk berkumpul di Gelanggang Budaya pada 26.12.1987 pada jam 8.00 malam dan berkhemah di situ.

Ekspedisi

Pada malam 27 Disember 1987, semua anggota rombongan ekspedisi ini telah bermalam di Gelanggang Budaya, Jalan Kampung Simee Ipoh, Perak. Ahli rombongan ini telah diberi taklimat oleh ketua ekspedisi, Encik Abdul Latib, pihak Yayasan Perak Encik Abdul Jamil, pihak Jabatan Belia dan Sukan, Encik Zainal, dan ceramah diberikan oleh Dr. Nik Hassan Shuhaimi.

Ahli rombongan ekspedisi telah diberi taklimat mengenai berbagai aspek tentang arkeologi dan bagaimana bahan-bahan serta artifek purba dapat dikenali. Dr. Nik Hassan juga menerangkan bagaimana bentuk gua dan tempat-tempat sejarah yang boleh dikesan dan diselidiki menggunakan beberapa kaedah dan telah menerangkan tentang beberapa perkara yang perlu dititikberatkan semasa menjalankan 'survey archaeology' ini di mana peserta harus dibahagi kepada beberapa kumpulan bagi membolehkan gua dan tapak-tapak sejarah ini dicari dan dikesan dengan lebih cepat lagi.

Pada 27 Januari 1988, ahli rombongan bertolak daripada Gelanggang Budaya, Jalan Kampung Simee, Ipoh dengan menaiki coaster Yayasan Perak dan kenderaan Jabatan Muzium menuju ke Grik. Ahli rombongan telah melaporkan diri ke Balai Polis Grik Perak dan Ketua Polis Daerah Grik telah memberi kerjasama dengan menghantar

dua orang anggota 'special branch' iaitu En. Mohd. Yusof dan En. Ahmad untuk membantu ahli rombongan ini.

Ahli rombongan ekspedisi ini terdiri daripada:-

i) En. Abdul Latib bin Ariffin	- Muzium Perak Taiping
ii) Prof. Madya Dr. Nik Hassan Shuhaimi	- UKM, Bangi, Selangor
iii) Abdul Jamil bin Mat Kasa	- Yayasan Perak
iv) En. Hassan Basri bin Osman	- Muzium Perak Taiping
v) Mej. (B) Mohd. Yusof bin Abdullah	- J.B.S. Perak
vi) Kapt (B) Imran Gulcharan b. Abdullah	- J.B.S. Perak
vii) Kapt (B) Ali bin Ibrahim	- Persatuan Rekreasi Larut/Matang
viii) En. Zainal Abidin b. Mat Yan	- J.B.S. Perak
ix) En. Sayudin b. Mohd. Isa	- J.B.S. Perak
x) En. Abdul Salam bin Serajo	- J.B.S. Perak
xi) Tuan Haji Muttalib bin Abu Azim	- R.T.M. Ipoh
xii) En. Jamaluddin b. Silin	- Muzium Negara Kuala Lumpur
xiii) En. Tahir bin Hussin	- Muzium Perak, Taiping
xiv) En. O. Krishnan	- Muzium Perak, Taiping
xv) En. Mohd. Mahzan b. Abd. Manaf	- Persatuan Rekreasi Larut/Matang
xvi) En. Wan Norsham b. Pak Wan Chik	- Persatuan Rekreasi Larut/Matang
xvii) En. Azmi bin Abu	- Persatuan Rekreasi
Wilayah Persekutuan
xviii) Konst. Ismail Abdul Ghani	- Balai Polis Central Ipoh
xix) En. Mohd. Yusof a/Kpl 46678	- Balai Polis Grik, Perak
xx) En. Ahmad bin Kamal a/Kpl 46387	- Balai Polis Grik, Perak

Ahli rombongan telah tiba di kampung Pahat iaitu kampung yang berhampiran dengan Gunung Kenderong/Kerunai dan terus berjalan kaki ke Kampung Tanjung Kekabu dan sampai pada pukul 12.45 tengahari. Ahli rombongan telah berehat sebentar di rumah Ketua Kampung di Tanjung Kekabu dan berkenalan dengan tuan rumah iaitu Tuan Haji Hanafi bin Haji Ahmad, berumur 70 tahun dan berasal dari Baling, Kedah. Beliau adalah peneroka awal di kampung ini dalam tahun 1977 dan disertai oleh lain-lain peneroka yang datang dari Kedah dan Kelantan dalam tahun yang sama. Mereka telah meneroka 10 ekar seorang iaitu 6 ekar untuk tanaman getah dan 4 ekar untuk dusun/kampung. Pada masa ini, Kampung Tanjung Kekabu mempunyai 14 keluarga (14 rumah) yang diketuai oleh Tuan Haji Hanafi yang dikenali sebagai (Tuk Ayah) oleh penduduk setempat.

Ahli rombongan meneruskan perjalanan dengan berjalan kaki sehingga sampai ke satu tempat tanah lapang yang baru diterokai berhampiran dengan Sg. Kerunai. Oleh kerana waktu telah hampir pukul 3.00 petang, maka ahli rombongan telah mendirikan khemah masing-masing untuk bermalam di situ. Pada sebelah malamnya, satu taklimat dan penerangan berkaitan dengan ekspedisi ini diadakan dan disampaikan oleh En. Abd. Latib Ariffin selaku ketua ekspedisi dan Mej. Mohd. Yusof mengenai keselamatan dan cara-cara mengembara di dalam hutan. Dr. Nik Hassan Shuhaimi juga telah menerangkan mengenai beberapa perkara tentang aspek arkeologi bagi memudahkan anggota rombongan mengenalpasti bahan-bahan sejarah dengan lebih jelas lagi.

Pada 28 Disember 1987, jam 8.00 pagi, ahli rombongan ekspedisi telah dibahagikan kepada 2 kumpulan. Kumpulan pertama diketuai oleh Mej. Mohd. Yusof yang mengan-
dungi seramai 9 orang ahli. Sementara kumpulan kedua pula diketuai oleh Kapt. Imran Gulcharan yang mengandungi seramai 8 orang ahli. Kumpulan pertama diberi tugas untuk mencari kawasan gua dan tempat-tempat bersejarah, bahan-bahan sejarah dan tumbuhan

perubatan tradisional. Manakala sumpulan kedua pula diberi tugas khas untuk meninjau dan mencari tinggalan sejarah dan tumbuh-tumbuhan perubatan tradisional dan tempat-tempat rekreasi.

Setelah kedua-dua kumpulan ini memulakan ekspedisi, mereka telah menempuh berbagai-bagai halangan dan kedua-dua kumpulan ini tidak menjumpai sebarang gua dan tempat bersejarah dan balik ke khemah pada pukul 3 00 petang bagi kumpulan ke dua dan pukul 4.00 petang bagi kumpulan pertama.

Pada sebelah malamnya, ahli rombongan telah mengadakan mesyuarat dan merumuskan tentang hasil penjelajahan kedua-dua kumpulan dan bersetuju supaya pada 29 Disember 1987, cara penjelajahan diubah tekniknya. Satu kumpulan menjelajah di Lembah Gunung Kenderong/Kerunai sementara satu kumpulan lain berpindah ke Kampung Pahat untuk mendapatkan maklumat tentang lokasi gua dan tempat bersejarah yang hendak dicari.

Pada 29 Disember 1987 ahli rombongan telah berpecah pula kepada tiga kumpulan di mana kumpulan pertama membuat tinjauan di lembah lereng gunung Kenderong/Kerunai dan kumpulan kedua pula membuat tinjauan di sebelah kanan gunung Kerunai dan kumpulan ketiga pula berpindah ke Kampung Pahat. Hasilnya, kumpulan pertama tidak menjumpai gua dan tempat bersejarah dan begitu juga dengan kumpulan kedua. Manakala kumpulan ketiga mendapat maklumat daripada orang Kampung Pahat dan terus membuat keputusan untuk ke gua tersebut. Akhirnya kumpulan ketiga berjaya menemui gua yang hendak dicari itu.

Penemuan Gua Bersejarah

Penemuan gua bersejarah ini adalah hasil temubual dengan seorang penduduk tempatan yang dikenali dengan nama Pak Yusuf Hussin, berumur 56 tahun. Beliau dibantu oleh anak saudaranya yang bernama Azhar Yusuf yang mengetuai rombongan untuk mencari gua. Perjalanan bermula pada pukul 8.30 malam dan ahli rombongan telah bermalam dalam hutan pukul 10.30 malam. Kumpulan ini sampai ke gua tersebut pada pukul 9.45 pagi.

Ciri-ciri dan gambaran gua tersebut adalah seperti berikut:—

- i) Luas mulut gua 83 kaki/50 meter.
- ii) Tinggi gua 80 kaki.
- iii) Gua yang berbentuk batu lindungan (*rock shelter*).

Bahan yang dijumpai ialah alat-alat batu tarahan (*flaked stone tool*), sisa-sisa makanan seperti siput dari berbagai jenis, sebuah mata kapak kecil yang berwarna hitam dan kapak batu satu muka jenis *Sumatralith (unifacial)*. Jumpaan itu adalah dari permukaan tanah. Alat-alat batu tersebut dianggarkan berusia 3,000 hingga 5,000 tahun yang lalu.

Gua ini telah diberi nama Gua Serendah oleh ahli rombongan. Keputusan ini dibuat setelah perbincangan di kalangan ahli rombongan kerana ramai yang mengemukakan nama-nama gua ini. Adalah menjadi harapan kami bahawa usaha yang kami jalan itu akan dijadikan perintis kepada kegiatan arkeologi yang lebih lanjut. Ini adalah kerana untuk mencari tapak sedemikian memerlukan tenaga dan kekuatan.

Kesemua Anggota Expedisi.

Anggota Expedisi ke Gua Serendah.

Kapak batu "Neolitik"

Kapak batu jenis "Sumatralith".